

MicroChamber®
Beschermd
KB

ANTONII SCHULTINGII, JOH. FIL.
JURISCONSULTI,

ORATIO INAUGURALIS.

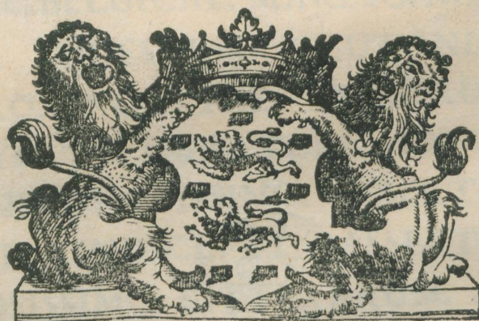
Qua disquiritur, culpandusne sit Tribonianus, quod Jurisconsultorum, qui stante libera Republica Romana claruere, scripta suppresserit; ac posteriorum, qui sub Imperatoribus floruere, Responsa in Pandectas retulerit.

DICTA PUBLICE

IN TEMPLO ACADEMICO

Prid. Id. Mart. cIↄ Iↄc xcv.

Cum Ordinariam Juris Professionem in Inclyta Frisiorum Academia solenniter auspicaretur.

FRANEQUERÆ,
Apud JOHANNEM GYZELAAR, Illustrium Frisiæ Ordinum & Eorundem Academiæ Typographum Ordinarium.
ANNO cIↄ Iↄc xcv.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

SERENISSIMO.

PRINCIPI.

HENRICO. CASIMIRO.

DEI. GRATIA. PRINCIPI. NASSAVIAE. ETC. COMITI. CATTIMELIBOCORUM. VIANDAE. DIETZIAE. SPIEGELBERGAE. ETC. BARONI. LIESVELDIAE. DOMINO. BIELSTEINII. ETC. LIBERAE. FRISIORUM. REIPUBLICAE. DOMI. MILITIAEQUE. PRAEFECTO. HEREDITARIO. UT. ET. GRONINGAE. AC. CIRCUMJACENTIUM. TERRITORIORUM. DRENTHIAEQUE. GUBERNATORI. ET. SUPREMO. MILITIAE. IMPERATORI. MILITIAE. FOEDERATAE. BELGICAE. MARESCHALLO. ORDINIS. EQUESTRIS. TEUTONICI. MAGISTRO. INCLYTAE. FRISIORUM. UNIVERSITATIS. CURATORI. HONORARIO. MAGNIFICENTISSIMO. LIBERTATIS. AVITAE. VINDICI. ET. ASSERTORI. GENEROSISSIMO. LITTERARUM. AC. ERUDITORUM. PRAESIDIO. AC. MAECENATI. SUMMO. ETC. ETC.

UT. ET.

NOBILISSIMIS.

AC.

PRAEPOTENTIBUS.

ILLUSTRIUM.

FRISIAE. ORDINUM.

DELEGATIS. NOVEMVIRIS.

QUIQUE. ILLIS. A. MANU.

VIRO. GRAVISSIMO.

NEC. NON.

NOBILISSIMIS. & SPLENDIDISSIMIS.

ACADEMIÆ. FRISIORUM.

CURATORIBUS.

ORATIONEM.

HANC. INAUGURALEM.

L. M. Q. D. D. D.

ANTONIUS. SCHULTINGIUS.

ANTONII SCHULTINGII

ORATIO INAUGURALIS.

Nobilissimi ac Perillustres Inclytæ huic Universitati constituendæ Quatuorviri.
Magnifice Rector.
Medicinæ Honoraria Professione Vir Venerabilis.
Quarumcumque Artium ac Disciplinarum Professores longe Celeberrimi.
Natalium fulgore, Primariisque vel in Republica, vel in Jure dicundo Dignitatibus condecorati Viri Amplissimi, Splendidissimi.
Civitatis hujus Consules & Senatores Prudentissimi.
Divinorum oraculorum Interpretes Fidelissimi.
Artium quarumcumque Doctores Eruditissimi.
Cives Hospitesque omnium ordinum Præstantissimi.
Vos denique, Virtuti & Doctrinæ consecrata pectora, Reipublicæ, parentum & nostra spes, amor, desideria, Studiosi Juvenes.

Um, quo res mihi loco nuper fuerint, quoque eædem cum maxime constitutæ sint, attentiore paulo animi con-

templatione intueor, uti ab una parte deprædicandæ non mediocri intervallo lætioris ac felicioris fortunæ meæ, ita ab altera curæ, timoris, ſolicitudinis cauſas invenio, eaſque longe graviſſimas. Annus jam quartus agitur, ex quo Juris in patria Gelro-Zutphanienſi Univerſitate interpretandi publica auctoritate demandata mihi eſt provincia. qua in ſtatione, & ſi cum alia plurima, tum vero inprimis quietis, tranquillitatis, & quorumdam quaſi Alcyoniorum dulcedo ac jucunditas mirifice me ceperint, delectarint, vitamque mihi reddiderint nec incommodam, nec inamœnam, & ad promovenda ſtudia non male prorſus accommodatam; id tamen agnoſco lubens, atque profiteor, nihil mihi in præſenti utilius, nihil pulcrius, nihil conciliandæ laudi, gloriæ, celebritati magis comparatum evenire potuiſſe, quam, ut illic aliquamdiu velitatus,

tus, rebusque in tenuioribus prælu-dendo ad majora instructior, paratior ac confidentior redditus, in hoc amplissimum Musarum domicilium, in hanc omnis eruditionis & humanitatis sedem, in hoc cunctis, quæ ad recte instituenda & excolenda qualiacumque studia desiderari queunt præsidiis, adjumentis & ornamentis instructissimum bonæ mentis theatrum, ea, qua id mihi obtigit ratione, honorificentissima, scilicet, evocarer.

Verumenimvero, cum subit animum Universitatis hujus eximia, & nulli non decantatissima amplitudo; cum virorum in quarumlibet divinarum humanarumque rerum scientia versatissimorum, quorum indefesso labore invictaque industria admirabilem hanc & invidendam ad celebritatem illa est evecta, tam fato functorum, quam superstitum, ingentem ac stupendam plane respicio copiam; præcipue ve-

ro, cum contemplandos mihi propono maximos deceſſores; tum vero magis magiſque ſentio, quantum in me receperim oneris; ſentio, quantum de me ſpei conceptum eſſe videatur, quamque difficile, arduum, longe ſaltem ultra mearum virium mediocritatem ſit, illi ſatisfacere. Obverſatur heic animo, ut ſuperiores, Schotanos, Sandios, Buſios, Fabros, Wiſſenbachios, pluraque commendatisſima æternitati nomina prætercam, Vir Summus Ulricus Huberus, de Academia hac primo præclarisſime meritus; dein ad amplisſimam Juris, quod hactenus maximo cum applauſu docuerat, in Suprema Curia civibus reddendi provinciam admotus; tandemque, adminiſtrato aliquamdiu egregie ſplendidisſimo illo munere, iterum ſtudiis prioribus aucta dignitate reſtitutus: quem modo, poſt exantlatos infinitos gravisſimoſque
ſtu-

ſtudendi, docendi, ſcribendi, reſpondendi, judicandi labores, jam emeritum viſum eſt Supremo rerum Moderatori honeſta miſſione donatum in cœlitum numerum tranſſcribere; non abſque irreparabili rei litterariæ & Univerſitatis hujus detrimento, niſi doctrinæ ac virtutum ſuarum vivam nobis reliquiſſet imaginem, Filium, Virum Clariſſimum, qui traditam a decurſo patre lampada hoc ipſo tempore ſuſcipit. Occurrit itidem Vir Magnus, & ingenio, eruditione, prudentia ſingulari Gerardus Noodt, Lugduni in Batavis in præſenti Anteceſſor Celeberrimus: quo cum quod mihi non eadem tantum patria, Gelria, ac urbs natalis, ejus caput, Neomagum; ſed & communia cognationis jura contigerint, non poſſum non maximo mihi honori ducere: cuique Viro, præter innumera, & pene quotidia-

tidiana, quæ mihi Lugduni Batavorum quondam degenti contulit beneficia, plurima etiam, quæ ad illustrandam politiorem Jurisprudentiam conducerent, accepta referre me debere, dum vivam prædicabo. Offert sese mihi denique Vir Insignis Cornelius van Eck, Gelrus itidem, nunc apud Ultrajectinos Antecessor dignissimus, mihi ex condiscipulatu, cum Viris Juris scientia ac fama inter principes conspicuis, Johanni Friderico Böckelmanno ac Johanni Voet operam in laudata modo Lugduno daremus, amicitia ac familiaritate conjunctissimus. Hos ego Viros mihi dum repræsento, humerorumque meorum robur justa lance examino, dissimulare non possum, Auditores, animo me non mediocriter commoveri. Unum tamen est, quod me consoletur atque confirmet, quod, etiamsi paria tantis cum Viris face-

ſacere tantum non deſperem, tamen & mihi a labore, diligentia, aſſiduitate, contentione aliquid ſaltem liceat mutuari, quod a natura ingenioque obtineri minus poterit. Hæc me fiducia tenet, hæc fovet; hac fretus, & abſens religioni duxi Sereniſſimi Principis & Perilluſtrium, Nobilisſimorumque, Procerum ac Curatorum voluntati & benevolentisſimo de offerenda mihi vacante Juris profesſione decreto refragari; &, quod mihi, quod florentisſimæ huic Academiæ, quod univerſæ denique Friſiæ auſpicatum, lætum ac fortunatum velit eſſe Supremus rerum Arbiter, nunc præſens in hac frequentisſima & magnificentisſima concione demandatum mihi Juris docendi munus publice lubentisſimo animo capeſſo ac ſuſcipio. In tuenda autem egregia hac ſparta id dies noctesque ſevera lege agam, contendam, meditabor, allaborabo,

ut nulli non ſit quam teſtatisſimum, enixam ſaltem voluntatem bene de Præſtantisſimorum Juvenum ſtudiis merendi, pulcerrimoſque ipſorum conatus omni animi ac corporis niſu adjuvandi, regendi, promovendi nunquam mihi defuiſſe. His ego Juris, præcipue Romani, id eſt, æqui bonique fundamenta ac præcepta rite explicata exhibere pro virili ſtudebo: Juris, inquam, Romani, quod Sacratisſimi Imperatoris Juſtiniani auſpiciis ac juſſu collectum, digeſtum, ordinatum, confirmatum, dein per ſex ferme rudia, inſipientia, inficeta, omniſque humanitatis, doctrinæ atque elegantiæ ignara ſecula tantum non intermortuum, non abſque aliquo numine tandem in ſcholas ac fora Occidentis, imperante Lothario Saxone, poſtliminio rediit: quod etiamnum hodie, exſtincto licet jamdudum & ſepulto penitus Imperio

Romano, ob ſolam tamen, qua fulget, æquitatem ac juſtitiam apud potiores Chriſtiani orbis populos, alibi quidem in pluribus, alibi in paucioribus partibus, ita tamen laudatur, colitur, frequentatur, ac ſi non unius populi uſibus deſtinatum; verum dictante ipſa natura introductum, & communi multarum gentium utilitati eſſet accommodatum: quod ſcriptam rationem appellare non dubitarunt Viri eruditione, ſapientia, dignitate, gravitate excellentiſſimi: cujus præſtantiam, exactitudinem, neceſſitatem tot jam doctiſſimi homines ita diſerte, ita ornate, ita copioſe ac luculenter celebrarunt, ut, ſi quis exquiſitiſſimis, quibus illi id ipſum condecorarunt, elogiis ac præconiis aliquid vellet ſuperaddere, poſt Roſcios comœdiam agere, poſt Homeros Iliada ſcribere velle poſſet videri; idque in hac noſtra præſertim

Frisia, quæ, si ulla uspiam Europæa natio, maxima sane etiam diligentia, studio, reverentia Jus Quiritium amplectitur, retinet, observat, veneratur.

Ea tamen rerum humanarum est ratio, ut nihil tam præclarum, nihil tam exactum, nihil tam omnibus numeris absolutum reperiatur, quin nævis suis deformetur ac maculis: atque adeo etiam in pulcerrimo hoc Juris Corpore attente & accurate singula rimanti nonnulla sese offerunt, Virisque maximis animadversa sunt, quorum nomine Justinianus, ejusque in difficili hoc maximique momenti negotio administri, Tribonianus cum collegis, reprehendantur; &, tamquam parum attente, oscitanter nec satis bona fide versati in re longe gravissima & quam maxime seria, in excerpendis, nempe, colligendis, inque decorum ordinem redigendis ve-

te-

terum Jurisconsultorum responsis & Imperatorum Constitutionibus, traducantur. Qua in parte optandum esset quidem, ne victas unquam manus Justiniani ac Triboniani insectatoribus dare cogeremur; at ita sese res habet, ut, nisi evidentissimæ, & ipsa meridiana luce clariori veritati bellum facere, ac vim inferre velimus, nonnumquam vel invitissimi aurem iis præbere necesse habeamus. Verum etiam e diverso observare licet, acres nonnullos infestosque Triboniani reprehensores, dum vel Juris Romani auctoritati nimium & ultra quam fas est derogatum cupiunt; caussæque huic semel, sive recte, sive perperam & inprudenter, susceptæ plus æquo inserviunt; vel immoderatiori carpendi feruntur impetu, ipsique sibi nimis placent in culpando opere, quod omnes fere hactenus, tamquam ancyle aliquod atque Palladium e cœlo

delapſum venerabantur, talia acerbiſſime objicere, quæ, ſi juſta expendantur trutina, vel exigua aut plane nulla, vel non hominum tantopere, quam quidem infelicium illorum, quibus nati erant, & ad barbariem inclinantium temporum vitia eſſe apparebunt. Immo inter maculas & dehoneſtamenta Corporis Juris univerſi, ſaltem Pandectarum, nonnulla enumerari conſpicimus, in quibus adeo nulla plane comparet culpa, ut contra, ſi illud ipſum effectum dediſſet Tribonianus, quod iſti maximo iniquisſimoque clamore ac convicio exigunt, meritisſimo jure apud omnes, & ſui & ſequentium ævorum homines, non ſapientes tantum, ſed ſolo communi ſenſu præditos, riſum & ludibrium debuiſſet. Quo in numero dubitavi ſæpius, num & illud recenſendum veniat, quod Juriſconſultorum, qui ſtante libera Re-

publica Romana claruerunt, libros ſuppreſſiſſe, horumque priſcorum loco, recentiorum, qui ſub Cæſaribus, ſeculo præcipue a nato generis humani Servatore ſecundo & tertio floruere, reſponſa in Pandectis nobis exhibuiſſe inſimuletur.

Eſt ſane ea hujus quæſtionis vis, ut longe plus, ac ulla fere alia ad augendum vel elevandum Juris Romani pretium pertineat; quippe, qua de ipſis, unde id hauſtum eſt, fontibus, controverſia moveatur; adeoque viſa mihi eſt non indigna, quam in ipſis profeſſionis meæ heic loci auſpicandæ exordiis in ſplendidiſſima hac panegyri accuratius excuterem. Quod ut feliciter atque ex voto mihi procedat, Vos, omnium ordinum, natalium, dignitatum, Auditores, id quod Veſtra etiam ultro mihi pollicetur comitas atque humanitas, enixe rogatos cupio, ut me, cui no-

va hæc & inſueta auditorii facies, fulgor ac frequentia; tot ſummorum & primariorum, cum in Republica, tum in omni doctrinæ genere virorum præſentia non mediocriter oculos animumque præſtringunt, placide, benevole attenteque dicentem audiatis; atque ita, cauſa hinc inde accurate cognita, quaſi data Vobis condemnatoria atque abſolutoria tabella, prout rationum & argumentorum momenta exigere videbuntur, ſententiam vel contra Tribonianum, vel pro eodem proferatis.

Nemo reperitur hodie, qui vera humanitatis ſtudia aliqua veneratione proſequatur, quin toto animo doleat irreparabilem, fatalem ac nunquam ſatis deplorabilem illam jacturam, qua Romanorum veterum præſtantiſſima & divina in omni arte ac ſcientia monumenta, pauciſſimis tantum, veluti raptis ex naufragio tabulis, ſuperſti-

tibus, penitus interiere. Noruntnamque omnes, & reſtantes id luculentiſſime arguunt reliquiæ, quantum in illis omnigenæ eruditionis, ſapientiæ, facundiæ, elegantiæ lumen emicuerit. Quin nec mihi mens adeo læva, pectusve adeo obtuſum, ut ulla ab his ratione diſſentiam. imo, ſi quiſquam alius, ego etiam nihil temere tam reliquis antiquis, quam præcipue illis, qui ſtante Republica Romana floruerunt, ſcriptoribus, ac inter eos Juriſconſultis, detractum cupio. Scio, veriſſime a M. Tullio, & tamquam Delphis, pronuntiatum eſſe, Romanorum illius temporis ingenia aliarum gentium ingeniis multis partibus antecelluiſſe. ſcio, plurimos inter eoſdem Juriſperitos viros fuiſſe eximios, ſapientiſſimos, graviſſimos ad propaganda publica commoda natos, ſummarum etiam dignitatum luce conſpicuos. Tales fuiſſe comperi Porcios

Catones, Mucios Scævolas, Manilium, Brutum, Servium Sulpicium, A. Caſcellium innumeroſque alios; a quibus nihil, niſi æquisſimum, ingeniosisſimum, politisſimum, conſummatisſimum denique proficiſci potuiſſe, jure quis exiſtimare poſſe videatur. Qua ratione etiam culpæ forte aliquantulum commiſerit Tribonianus, quod non, niſi ex uno alterove priſcorum illorum Juriſprudentium, illaque paucisſima, in Pandectas fragmenta retulerit. An tamen, misſis recentioribus, Papiniano, Cerbidio Scævola, Africano, Juliano, Ulpiano, Paulo, Pomponio, Gajo, Modeſtino; ex antiquis illis opus ſibi demandatum concinnare debuerit, ea vero longe diverſa eſt quæſtio. de qua quid ſtatuendum veniat, cuivis facillime liquere poterit, ſi modo Imperatoris Juſtiniani, cum in reliquo Juris Corpore, tum ſpecialiter

in

in Pandectarum volumine componendo ſcopum, atque adeo, quid Triboniano ipſiuſque adjutoribus faciendum incubuerit, quænamque ipſis hunc in finem conceſſa fuerit poteſtas; nec non, quo loco vetuſtorum illorum Juris auctorum reſponſa, ea ipſa non tantum tempeſtate, ſed & præcedentibus ſeculis habita fuerint, diligenter attenteque conſideraverimus.

Cæſar igitur Juſtinianus, anno ſexti a partu virginis ſeculi ſeptimo ac viceſimo Imperii admotus gubernaculis, cum nimia ſua mole Jurisprudentiam laborare, miſerandamque ac fœdam plane in foris & tribunalibus animadverteret confuſionem; plurima illic in manu plane eſſe judicantium, omnia denique vaga, incerta atque ambigua ſurſum ac deorſum volvi, præ legum, Senatusconſultorum, edictorum, nec non elaboratorum a Juriſconſultis librorum

rum infinita multitudine, varietate, inconſtantia; de quibus jam dudum prudentiſſimorum hominum graviſſimæ juſtiſſimæque perſonabant querelæ; ſerio de medicina huic tanto, tam inveterato, tam rebus humanis exitioſo malo adhibenda cogitandum eſſe exiſtimavit; atque ita impetum cepit aggrediendæ rei, qua, uti ad umbilicum perducta nihil præclarius, nihil Imperatore dignius, nihil ad conſequendam nominis immortalitatem magis comparatum, ita nec quidquam ea rite perficienda difficilius, magis arduum & pene deſperatum reperiri poterat; quamque adeo, licet multi Principes jam dudum omnino neceſſariam judicaſſent, inventus tamen inter illos erat ferme nemo, qui manum eidem admovere ſuſtinuiſſet. Initium vero redigendi ad certum modum certumque ordinem Juris Romani fecit Imperator a Cæſarum

con-

constitutionibus; quarum, annorum, quippe, quadringentorum & amplius spatio, ab Adriano, videlicet, ad ipsum Justinianum usque, editarum, infinitus plane exstabat numerus; quarumque antiquissimæ, & ante Constantinum Magnum emissæ, Gregoriano ac Hermogeniano; inde vero ad Theodosium usque Juniorem promulgatæ, Theodosiano continebantur Codice; reliquæ posteriores Novellarum appellatione designabantur: ex his ergo omnibus, nec non suis constitutionibus unum jussit confici Codicem, vitatis resectisque, quantum ejus fieri poterat, quæ abolita, supervacua, & maxime quæ aliis contraria occurrerent: idque eo pacto, ac si cuncta eo comprehensa illo ipso tempore excogitata, perscripta, vulgata fuissent: huncque solum Codicem vim juris obtinere voluit, ut ea ratione unus

tantum, isque certus esset constitutionum fons, & indubitatum in hac juris scripti specie incertitudini pristinæ tollendæ remedium.

Inposito autem huic labori colophone, alia adhuc, illaque longe diffusissima, & fovendæ in æternum in Jurisprudentia confusioni apta materia sese obtulit, cum veterum Jurisconsultorum infinita etiamnum volumina, ad duo usque librorum millia reperirentur, suamque in foro auctoritatem obtinerent; quibus illi partim antiquas leges, Senatusconsulta, edicta, orationes Principum illustraverant, partim ambiguas enodaverant quæstiones, responsa consignaverant, vel elementa ac dictata Juris certo ordine exposuerant. In hisce autem, utpote non paucorum aliquot annorum, sed sex, septem & amplius seculorum intervallo conscriptis, innumera legeban-

gebantur dudum vel desuetudine oblitterata, vel contrario recentiori jure sublata; nec pauca controversa, in quibusque non unus tantum alteri, sed idem sæpe ipse sibi diversis in locis contradiceret: ut adeo vix ullus omnes illos libros sibi comparare valeret; nemo vero unus tam consummatus judex, nemo Jurisconsultus in arte sua ita egregie versatus reperiretur, qui non in vastissimo hoc oceano incertus, modo vagaretur, modo hæreret, &, quid pronunciandum vel respondendum esset, penitus ignoraret. Quid in tanta rerum perturbatione Imperatori Justiniano agendum fuit? Operæ erit pretium, nec ab instituto nostro prorsus alienum, paulo pluribus de eo disseruisse. Præstitissetne igitur omnia in eo, quo erant, statu relicta fuisse; uti cum aliis, tum aliquando visum est Viro cuidam doctissimo,

qui integro libello admodum acerbe Tribonianum inpetere aggreſſus eſt, contraque quem etiam noſtra hæc potisſimum dirigitur oratio? Id optandum quidem alicui poſſet videri, qui exiſtimaret, ea forte ratione accidere potuiſſe, ut ex antiquorum monumentis quædam ſaltem ad nos integra perveniſſent. Iniquisſimi tamen erimus Imperatoris Juſtiniani accuſatores, ſi hoc in ipſum nomine invehamur, quod non diutius ſuo Jurisprudentiam hac in parte, hoc eſt, miſerabili omnino fato ferri permiſerit: ſed eamdem certis limitibus circumſcribendam, unumque in librum cogendam curaverit: id enim fecit, publici commodi ratione, cui nihil æque adverſatur, ac jurium nimia moles, inconſtantia, & inter ſe contradictio; nec non urgenti temporum neceſſitate adductus. Quin nec illud heic quærimus, quid nobis uti-

lius jucundiusque, quidve ad admiranda & laudatissima veterum Quiritium instituta intelligenda aptius futurum fuerit: sed quid Justiniano Cæsari, cui id inprimis prospiciendum incumbebat, ut recte sese in foro res haberet judiciaria, & lites certa ratione dirimerentur, fuerit faciendum. Atque adeo nullus video, quo colore, quave specie audax aliquod & ingens facinus ab Imperatore in eo admissum esse, possit affirmari, quod ex infinita illa librorum copia & vastissima responsorum sylva unum aliquod colligi jusserit opus, quod, tamquam Cynosura, in respondendo ac judicando observaretur. Et quis tandem asserere ausit, si nullus unquam in rerum natura fuisset Justinianus aut Tribonianus, tum veterum Jurisperitorum monumenta, vel omnia, vel aliqua etiam ætatem ad nos usque latura fuisse? Nondum tunc

illa humano generi ſaluberrima & ſingulari prorſus Sempiterni Numinis dono mortalibus conceſſa ars typographica innotuerat, cujus ope hodie facillimo negotio voluminum aliquot millia deſcribuntur, diſſeminantur, conſervantur: verum ſingula exemplaria difficili & immani labore ſumptuque deſcribenda, relegenda, emendanda erant: adeoque etiam ex hujus ſeculi ratione de Juſtinianeo ævo judicare velle, hominis eſſet aut parum æqui, aut parum intelligentis. Quem noſtrum præterea fugit, quid reliquis veterum lucubrationibus acciderit, quomodoque absque ullius Juſtiniani Tribonianive malo miniſterio, ſola temporum injuria, poſterorum inſcitia, barbarie, atque ignavia interierint, & denſiſſima tenebrarum & oblivionis nocte urgeantur? Et quis credat, meliorem Jurisperitis fortunam exſpectandam fuiſſe?

fuiſſe? Immo tantum inde, ut ego quidem arbitror, abfuturum fuit, ut e contrario periculum futurum fuerit, ne abſque Juſtiniani auxilio tota priſca Jurisprudentia penitus intercidiſſet. Non illæ, quæ aliorum veterum auctorum portionem qualemcumque nobis conſervarunt, cauſæ in Juriſconſultis obtinebant: ſcilicet, in rerum Divinarum ſcientia, Medicina, Matheſi, Philoſophia ſemel recte inventa & expoſita, vera ac recta eſſe numquam deſinunt; in hiſtoricis, oratoribus, poëtis exempla & præcepta egregia ac ſalubria, antiquitates, ſententiarum atque verborum elegantiæ inveſtigantur; quorum omnium uſus patet latiſſime; nec quisquam eſt, cui cor rite ſaliat, quemque rerum præclararum cognitio delectet, quem talia non capiant. Quid ſimile in Jurisprudentia? An non jura quotidianæ mutationi pro lubitu,

H nutu

nutu atque arbitrio Principum obnoxia ſunt? An non ita ſimul neceſſe eſt, ut creberrime corruant optimæ priſcorum interpretationes, exactiſſimæ antiqui Juris nodorum ſolutiones; excellentisſima denique vetuſtatis inventa merarum in foro fabularum nomen mereantur? Adeoque non heic quæ aliquando æqua atque egregia fuere, ita etiam ſemper ſeſe habere exiſtimantur; ſed illa potisſimum placent, quæ præſenti temporum rationi reſpondeant, quæque, in ipſis, ut Imperator loquitur, rerum argumentis obtineant. Reliqua à Jurisperitis plerumque ſolent negligi; atque etiam aliis, nulla Juris notitia imbutis, nulli, vel exiguo admodum ſunt fructui; quinimmo ſæpe illis intellectu non ſunt faciliora, ac ſi Sphingis ænigmata, Apollinis oracula, vel Sibyllæ Cumææ folia præ manibus haberent. Quæ omnia ſi quis rite perpenderit,

ac totum illud, quod inter Juſtinianum Imperatorem & renatam Jurisprudentiam interceſſit temporis intervallum, frequenteſque in illo rerum viciſſitudines, nec non ſpiſſas & plus quam Cimmerias ignorantiæ, quæ univerſum fere terrarum orbem oppreſſere, tenebras ad animum revocarit, is mecum, ut puto, fatebitur, vix aliquid ſpei apparuiſſe, ut priſci Juris auctores illud tam terribile, tam fatale, quod tam multos involvit, quodque vix ipſa Juris novi Juſtinianei volumina evadere potuerunt, exitium eluctarentur. Verum ut ad Juſtinianum revertar, interfuiſſet quidem Jurisprudentiæ, ut id, quod ille perfecit, feliciori aliquo ſeculo effectum fuiſſet, vel potius, ut Juſtinianeum ævum doctius fuiſſet atque elegantius. Attamen, ſi morbi longe lateque & periculoſe ſævientis non ideo prætermittenda cura eſt,

quia forte commodiori anni tempestate meliora ac tutiora adhiberi possent remedia, non video quoque, quid hac in parte peccaverit Justinianus: qui etiam, quamvis vel maxime de eo cogitasset, nulla tamen conjectura aut potius divinatione assequi potuit, quando, quin nec, an umquam aurea aliqua argenteave ætas foret exoritura; an vero, uti etiam evenit, omnia indies magis magisque retro sublapsa in pejus, & extremum tandem in exitium essent ruitura.

Absoluto igitur Codice, Imperator maximi moliminis opus, quodque ante ipsum nullus vel tentare ausus fuerat, aggredi sustinuit; ac Triboniano, Jurisconsultorum, qui tunc vivebant, principi, primario suo administro, aliisque inter Jurisperitos celeberrimis viris, ipsi adjunctis, mandavit, ut ex immani illa bis mille librorum multitudine, omnibus diligen-

gentiſſime evolutis, excusſis, perluſtratis, quæ in foro judiciiſque etiamnum forent recepta atque probata excerperent; eaque ſelecta, nonnullis, ſi id utile aut neceſſarium exiſtimarent, ejectis, mutatis, interpolatis, in unum Digeſtorum, ſeu Pandectarum opus conferrent: ne temere eadem recoquendo illud extenderent, ne ſupervacua, ne antiquata; præcipue, ne contrariantia admiſcerent: talem denique omni illa ex materia librum concinnarent, in quo nihil legeretur, quod non tunc primum inventum & ſcriptum potuiſſet videri: indeque tantum, tamquam ex certisſimo oraculo, prudentum reſponſa in ambiguis Juris quæſtionibus petenda eſſe, ſeverisſime ſancivit; falſi propoſita pœna, ſi quis ex alio qualicumque volumine aliquid recitare vel oſtendere auſus fuiſſet; ne alioquin iterum ad eumdem, ad quem ante,

inpingeretur lapidem, & reducendæ, quæ hactenus invaluerat, incertitudini nova feneſtra pateret.

Ex hiſce, niſi fallor, quæ Juſtiniano fuerit hac in parte intentio, & quodnam Triboniani officium, quænamque ipſi competierit poteſtas, cuivis erit evidentisſimum: id, nimirum, voluiſſe Cæſarem, idque Triboniano datum negotii, ut graſſanti cum maxime confuſioni pacandæ idoneum, ut foro, litigantibus, reſpondentibus, judicantibus inſerviturum volumen, idque inconcuſſæ auctoritatis, componeret. Hunc in finem non eligendi ſolum ex Juris auctoribus quæ appoſita eſſe judicaret; ſed etiam, ubi id ſuaderet ratio, ad præſentis temporis conſuetudinem accommodandi poteſtatem accepit. Non ille, ut multi hodie temere prorſus ſibi perſuaſerunt, plenam atque abſolutam quidvis pro lubitu figendi ac refigendi faculta-

tem habuit. Id cui probabile poterit videri, qui cogitet, tantummodo, nihil minus in more esse Principibus, quam primariam hanc majestatis suæ prærogativam cum mortali quoquam communicare? Nec eamdem etiam ita absque ullo limite concedi videmus in illa, quam de conceptione Digestorum ad Tribonianum Imperator emisit, constitutione; qua etiam expressissimis verbis cavetur, ne quid, nisi in foro receptum & usitatum huic libro inseratur. Immo tam longe inde abfuit, ut e diverso, si quid in percensendis veterum lucubrationibus vel minimum occurreret ambiguum, & necdum satis determinatum, non ipse id valuerit dirimere; verum ad Imperatorem, ut is quid sequendum foret, sua definitione præscriberet, referre debuerit. unde ingens ille decisionum, eodem temporis curriculo promulgatarum, in

Codice Justinianeo conspicitur numerus.

Hoc Triboniani fuit officium, hæc potestas; quem quidem non ubique partes suas recte implesse, nulli equidem inficiamur: concedimus etiam, non ubique ea, qua oportuerat diligentia, fide, religione fuisse versatum; ægerrime ferimus insuper, vasto adeo atque immenso operi, cui exacte elimando ne decem quidem suffecissent anni, non, nisi perexiguum, & ne integri quidem triennii spatium impensum fuisse. dolemus gravissime, quod innumeras usu adhuc tum vigentes leges, innumera Senatusconsulta, innumeras Constitutiones, innumera edicta prætermiserit; quæ si integre ubivis proposuisset, absolutissimasque Jurisconsultorum interpretationes accurate subjecisset, quam egregie de Jurisprudentia Romana, de sua ætate & de posteris fuisset meritus! Verum

rum de his jam non diſputamus: at illud contendimus, illudque probandum recepimus, nihil ab officio Triboniani magis alienum fuiſſe, quam, ut neglectis recentioribus, Papiniano, Paulo, Ulpiano, Juliano, Gajo, Africano, Marcello cæteriſque, quorum certa, indubitata & vivida, ipſis etiam Principum Conſtitutionibus approbata erat auctoritas, ex vetuſtis illis, qui Rempublicam liberam viderant, Catonibus, Muciis, Manilio, Caſcellio, Servio Sulpicio ſimilibuſque Pandectas conderet.

Quod autem ad ipſos illos antiquos, qui libertate vigente claruerunt Jurisperitos attinet, ut ut viros fuiſſe ingenio, judicio & exercitatione ſingulari, lubentiſſime agnoſcamus; an tamen ideo ſequitur, debuiſſe illos poſterioribus præferri? Immo unde etiam liquet, ſub Juſtiniano illorum ſcripta adhuc inveniri potuiſſe? Sane non, niſi ex

Q. Mucio, Ælio Gallo, vel uno forte alterove amplius priscorum illorum, eaque paucula fragmenta in Pandectas retulit Tribonianus. Vel etiam, ut largiar, adhuc alicubi eadem delituisse, adhibitaque debita opera, fuisse parabilia; illud tamen, nec id ipsum temere, asseverare audeo, eadem in scholis, tribunalibus ac judiciis, aut nunquam, aut rarissime laudata fuisse; uti non inde tantum colligere proclive est, quod paucissimos libros in foro adhibitos, antiquorumque plurimos, ipsis etiam eruditissimis hominibus incognitos, penes unum nostrum Tribonianum repertos fuisse, testetur Justinianus. Verum insuper luculentissimum hac in parte indicium præbet scriptor gravissimus, & sesquiseculo fere Justiniano anterior, Ammianus Marcellinus; qui in tradendis anni a nato generis humani Sospitatore post tre-

trecentesimum, septuagesimi rebus gestis, Trebatii, Cascellii, Alfenique; qui tamen labente jam libertate, & sub Julio Cæsare Augustoque innotuere; horum monumenta cum Auruncorum ac Sicanorum dudum sepultis & oblivione obrutis legibus comparat. Denique Pomponius, qui sub Divis Fratribus, Antonino ac Vero, centum circiter & septuaginta post natum Servatorem, atque adeo trecentis fere & sexaginta ante Justinianum annis floruit; ille ipse Pomponius nonnullos recenset, ex illis ipsis, qui non admodum diu Julii Cæsaris tempora præverterant, quorumque scripta jam tum non talia exstitisse ait, ut ea omnes appeterent; quin nec amplius versata inter manus hominum. Et hi tamen ipsi celebratissimi quondam fuerant auctores, Aquilius, nempe, Gallus, Balbus Lucilius, Sextus Papirius, Gajus Juven-

tius, adeoque, idem plures alios factum oppresſiſſe, ut ignoti in tenebris jam tum deliteſcerent, non levi ſuſpicione ducti, arbitramur.

Verum, quid de Juſtiniani, quid de Ammiani Marcellini, quid de Pomponii ætate loquimur? An quidem Juriſperitorum illorum plerorumque vigiliis id contigit, ut, florente etiamnum æquis legibus Roma, omnium applauſum tulerint? Non illæ, ob quas hodie tantopere deſiderantur, cauſæ tunc obtinebant, linguæ, ſcilicet, qua nitebant, Latinæ elegantia; utpote, quæ eſſet vernacula, cuique exornandæ oratores, non legum & formularum interpretes, adhiberentur: nec antiquitates illic inveſtigabantur; ſed quæ nunc antiqua habentur, tunc paſſim erant obvia. Id ergo examinemus, quid de ea, quam docebant Juriſprudentia ſenſerint illa tempeſtate ſapientes homines. Et cujus

heic

heic judicio confidentius ſtabimus, ac diſertiſſimi inter Romuli nepotes Ciceronis? Ciceronis, inquam, viri, cui par magnitudini Romanæ ingenium obtigiſſe, memoriæ eſt proditum; quemque etiam, ſi anniti voluiſſet, de principatu in Juris cognitione cum quovis contendere potuiſſe, nemo, qui divina ejus monumenta diligenter evolverit, ibit inficias. Is itaque Cicero, non illis solummodo locis, ubi oratorem agit, ubi cauſæ propoſitæ velificatur, & quaſi pro oblectamento habet Juriſconſultos ſalibus defricare; ſed etiam, ubi vel maxime ſine affectu, ſerio, candide, ſincere loquitur, non id tantum in illis obſervat, quod magna quidem profeſſi fuerint, at in parvis verſati, in parietum ac ſtillicidiorum jure, in ſtipulationum & judiciorum formulis. Quod tamen & ipſis cum poſterioribus commune fuit;

nec hac de causa parvi eos faciendos censeo, cum æquitatis dictamina eadem heic sint, quæ in gravioribus, & justitiæ ratio non ex rerum pretio, sed propriis ex regulis æstimanda veniat. Refert etiam Tullius, inclinata jam libertate collapsam fuisse Jurisperitorum auctoritatem. Sed nec illud urgeo, quoniam id forte non tam illorum culpæ, quam temporum iniquitati & vitio sit tribuendum. Verum alia longe graviora sunt, quæ meridiano sole clarius demonstrent, ea, quæ tunc terebantur Juris auctorum scripta, nihil minus, quam ab omni parte ad amussim exacta & consummata fuisse: adseverat enim idem Tullius, ante Servium Sulpicium, tunc præcipue celebrem, vix quidquam in Jure alicujus momenti atque ordine digestum diem adspexisse. Hunc vero, Jurisconsultorum, quippe, non tantummodo omnium, non ejus-

ejusdem modo ætatis, sed eorum etiam, qui fuissent, principem, verum reliquis etiam in humanioribus disciplinis, maxime in Dialectica, eximie versatum, talia consignasse, quæ in uno hoc viro artem fuisse; hunc lucem ad ea, quæ confuse ab aliis respondebantur attulisse, omniumque adeo labores longe post terga reliquisse, ostenderent. Nec cuiquam hoc mirum videri poterit, qui mentis aciem ad cæteras artes ac scientias sedulo intenderit. Inventæ quidem illæ sunt a viris maximis, ingeniosissimis, sapientissimis: sed ipsa rerum natura prorsus non patitur, aliquid simul & nasci, & consummari. Proinde rudia primo, informia atque incondita apparent principia; accedunt sensim, atque adjiciuntur nova incrementa, atque ita, jactis a primordio fundamentis, additisque dein veluti lateribus, trabi-

bus aliisque tignis, tandem quasi ædificium ordinatur, exsurgit, fastigatur; idque non, nisi post ingentem annorum ac seculorum seriem. Temporis, nimirum, atque usus vis est longe maxima; &, si ulla res alia, sane & Jurisprudentia hisce magistris indiget. Hi lapides illi Lydii sunt, ad quos ubi ejus placita atque præcepta, illorumque utilitas & æquitas satis diu probeque explorata sunt; tum vero demum omnium applausu dignissima possunt judicari. Quinetiam inter innumera alia, quæ Juri Romano eximiam illam, qua hodieque fulget, celebritatem ac commendationem conciliarunt, nullo prorsus modo illud in postremis collocandum est, quod non unius alteriusve hominis opera, non anno, non lustro, non una alterave ætate natum fuerit, radices egerit, adoleverit, maturuerit; verum ab ultimis usque urbis Romæ incu-

incunabulis ad Justinianum usque Cæsarem, per mille fere & trecentorum annorum spatium, recentia cotidie augmenta, continuasque mutationes, prout reipublicæ ratio, negotiorumque in amplissimo illo Imperio multiplicium gravissimorumque nunquam non incidentium natura & varietas exigebat, receperit; donec tandem in unum corpus coaluerit.

Cæterum, ut, unde digressus sum, eo revertar, quam procul a plena perfectione adhuc remota fuerit, labente Republica Romana, Juris disciplina, quamque parum, non superiorum tantum laboribus, sed & ipsius Servii Sulpicii centum & octoginta, quæ reliquit voluminibus ad eamdem perpoliendam profectum sit, vel inde evidentissime arguitur, quod ipse etiam Cicero de redigenda in artem Jurisprudentia & cogitaverit, & librum ediderit. Nec

uni hoc visum est Ciceroni, verum etiam consilium fuit virorum maximo Cajo Julio Cæsari, *Jus civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia, optima quæque ac necessaria in paucissimos conferre libros.* Hujus jussu atque auspiciis si Juris aliquod corpus fuisset conditum, O quam insigne, quam nitidum, quam elaboratum, quam pene mortali majus opus inde exiisset! quantus civilis prudentiæ thesaurus! Sed quid juvat frustra votis ac suspiriis expetere, atque optare id, quod habere prorsus non possumus, immo de quo etiam, antequam conciperetur, spes omnis decolavit; quodque ipsum, quantumlibet elimatum, emendatum & consummatum fuisset, non secus, ac aliæ res humanæ, & potissimum jura, mutationes ac vicissitudines suas subire debuisset.

Jam vero, cum tali ſeſe modo hæc habuerint ſub Julio Cæſare, quid ſub Juſtiniano, qui quingentis & ſeptuaginta annis poſt Cæſarem imperavit, futurum fuit? Novata non una vice, erant interea pleraque, eorumque, quæ antiquitati placuerant, non, niſi minima quædam portiuncula priſtinum vigorem retinebat. Sublatæ jam olim erant, pauciſſimis exceptis, cunctæ duodecim tabularum leges; quæ etiam Cicerone ſeneſcente, & potiente rerum Cæſare minus incipiebant frequentari; quas tamen antea primarias æqui bonique ſcaturigines habitas fuiſſe, conſtantiſſime eſt proditum; quibusque innumera prudentium reſponſa nitebantur. Abrogatæ præterea erant à Cæſaribus leges plurimæ; ſubierantque iterum cum aliæ, tum maxime Juliæ, varia Senatuſconſulta, ac conſtitutionum ingens

copia. Conditum erat insuper sub Imperatore Adriano novum ac perpetuum Edictum. Horum autem pleraque uberrimis & incomparabilibus plane recentiorum Juris auctorum commentariis exposita atque illustrata sub Justiniano circumferebantur. In quibus tamen ipsis innumerabilia legebantur, jam tum partim diversa consuetudine, partim contrariis Cæsarum placitis antiquata. Uti etiam è contrario non pauca inveniebantur, libertate vigente dubia, difficultatibus implicita, atque hinc inde magnis certaminibus agitata, posteaque, vel disputationibus prudentum, vel Cæsareis constitutionibus decisa; alia etiam olim omnino incognita, ac postmodo reperta & frequentata in illis occurrebant; usus, verbi gratia, codicillorum, fideicommissa, rerum, quæ usu consumuntur quasi ususfructus, bonorum, quæ liberi in parentum potestate constitu-

ti acquirunt, diſtinctio, & quæ plura ſunt talia. His autem inſuper habitis, ſi Tribonianus ex caſcis illis, & dudum obſoletis Digeſta concinnaſſet, qua, quæſo, ratione vim juris volumen iſtud ab Imperatore potuiſſet accipere? An hoc non fuiſſet omnia invertere, miſcere, atque in ſcholis foriſque infinitis modis incertiora, ac pridem fuerant, reddere? An non eo pacto jus, ab illo, quod præſens approbaverat ætas, tota via alienum debuerat induci; & tale quidem, cujus in pleriſque partibus fundamenta jam dudum funditus erant ſubruta, ſublata, exploſa? Scilicet, miſſo ſub Conſtantino Magno priſtinæ ac vanæ ſuperſtitioni nuncio, Chriſtiana invaluerat religio; bis commutata erat totius Reipublicæ facies, primo ſub Julio Cæſare Auguſtoque, dein iterum ſub eodem Conſtantino Magno; tranſlata erat Conſtantinopolim Imperii

ſedes; alia longe, & pleraque olim plane inaudita magiſtratuum nomina, alia poteſtas, alia officia, alia dignitas; toto cœlo ab antiqua differens publicorum ac privatorum judiciorum forma; repudiati receptorum pridem rituum plerique; amputata radicitus formularum ſcrupuloſitas; plurimum diſtantia a vetuſtis, & iis quidem ſubinde forte poſtponenda; ſed non raro etiam, vel ipſa fatente invidia, iiſdem longe præſtantiora, naturalique dictamini magis accommodata jura in nuptiis, dotibus, tutelis, acquirendi modis, teſtamentis, contractibus, criminibus, pœnis, denique nullis non vitæ quotidianæ negotiis. Nihil jam dicam de lingua, non minus ab antiqua differente, ac à priſtinis diſtabant illius ſeculi mores, inſtituta & regiminis ratio. Et, ſi his ipſiſſimis de cauſis illi etiam poſteriores Juriſconſulti, quorum ex ſcriniis hauſta ſunt

Di-

Digeſta, quique ſub Cæſaribus viguerant, infinitis in locis, partim ab uſu remoti, partim nonnihil inflectendi fuerint, quid de illis, tanto a Juſtiniano remotioribus, tantoque pauciora, quæ præſentibus temporibus congruerent continentibus, erit dicendum?

Quæ cum ita non tantum ſeſe habeant, ſed eorum etiam nonnulla à Viro illo Celeberrimo, adverſus quem Tribonianum hactenus conati ſumus defendere, alibi animadverſa ſint, demirari ſubit, quod eo nomine Tribonianum inſectatus fuerit, quod is, poſthabitis illis ſitu plane fatiſcentibus, ex poſterioribus, qui ſub Imperatoribus vixere Digeſta compoſuerit. Quid enim ad rem hanc, qua de agimus, pertinet, quod illi *vere Romani, & in ſummo honorum & auctoritatis gradu ſtante Republica fuerint*; quod *ea gravitate & auctoritate viri*,

ut sola ipsorum præsentia & majestas formidabilis futura fuerit posterioribus illis Græcis, Syris, Africanis; qui, cum essent peregrini, *è dissitis provinciis Romam venerant, ut linguam Latinam, & demum Jurisprudentiam addiscerent, quique a dignitate veterum tam longe aberant, quantum advena novitius a vero nobili, negotiis patriæ suæ innutrito, atque in iis exercitato.* Quid, inquam, hæc ad eam, quæ præ manibus est, quæstionem faciunt? Non enim, quales hi, vel illi, cives, an peregrini, fuerint; sed quænam scripserint, & quam juri, æquitati, & potissimum, quam Justinianeo seculo bene, vel male convenientia; illud vero est, quod fuerat investigandum. Nec etiam illi vere Romani eo minus homines fuere, humanæque conditioni per omnia obnoxii; quin nec eo solo, quod tales essent, magis adultam, perfectam, politam habuerunt

runt Juriſprudentiam. Et nonne etiam alii, quamvis peregre Romam delati fuiſſent, jus noſtrum recte intelligere, veritatique & æquitati in interpretando feliciter litare potuerunt? Quam longe petita hæc reprehenſio? Quid? ubi ne ipſi quidem antiquiſſimi Romani, cum civitati aſſiduis turbis & ſeditionibus diu jactatæ jus æquum condendum eſſet, Græci hominis, Hermodori Epheſii exſulis conſilium adhibere dedignati ſint; quem etiam Leges Decemvirales expoſuiſſe, ſtatuaque in comitio publice dicata honoratum fuiſſe quidam tradiderunt; an nos, poſt civitatem jam olim ex conſtitutione Antonini Caracallæ cum omnibus in orbe Romano ingenuis communicatam, peregrinitatis controverſiam Juriſconſultis movebimus? Immo licet peregrini, licet remotis ex provinciis oriundi fuiſſent, nihil tamen ideo minus

inde efficitur, quam ipſos Romam contendere debuiſſe, ut primo ſermonem Latinum, ac dein demum Jura addiſcerent, atque ita non, niſi ſero evaderent eruditi, cum ea tempeſtate neutrum horum urbis Romæ pomœrio, vel Italiæ etiam finibus circumſcriberetur; ſed utrumque longe lateque per omnes Imperii partes perſonaret, & proinde non ita difficulter, ac antea ejus cognitio poſſet comparari. Ut autem pedem propius conferamus, quinam ſunt iſti Græci, Syri, Africani? Video heic recenſeri Africanum, Tryphoninum, Modeſtinum, Javolenum, & his ſimiles. Sed quibus indiciis, quibus teſtibus nobis fides fiet, hos non fuiſſe mere Romanos, & in Italia, etiam in ipſa urbe Roma in lucem editos? Nullus ſane idoneus auctor quidquam hac de re ſcripſiſſe reperitur; & quid magis frivolum, quid magis in-

eptum esset, quam nulla alia, nisi nominis ratione, Africano Africam patriam adscribere? Nec in Tryphonino, cui nomen Claudius, nec in Modestino, qui Herennius Modestinus appellatus est, aliud hac in parte caussæ apparet, quam, quod illi è Græco formatum fuerit cognomen; hic libros de excusationibus Græca lingua elucubrarit? Sed quam invalidæ, & nullius plane pretii hæ sunt conjecturæ? Quam facili negotio ingens illorum contexi posset series, qui, cum essent haud dubie Romani, Græca habuerint cognomina, vel Græce libros elaborarint? Notari & hoc meretur, solos quotuor de excusationibus libros Græce conscripsisse Modestinum, cum alios quatuor & quinquaginta Latine exaratos reliquerit. Quod ad Javolenum Priscum (ita enim appellatus fuit) attinet, non ignoro, à viris magnis observatum esse, Javole-

num, vel Jabolenum dictum quasi Diabolenum; atque adeo è Græcia petitum esse hoc vocabulum. sed tamen eo solo argumento ipsum hominem Græcum fuisse, cui persuadebitur? Incidit sane is in tempora Domitiani, Nervæ, Trajani, & cum aliis honoribus functus est, tum etiam Africæ Syriæque præfuit; ad quæ, profecto, peregrinis tunc nondum patuit aditus. Nihilo melioris est monetæ, quod de Ulpiano non longe post illa profertur judicium; ipsi, *cum natione Syrus esset, quod ipse testatur, cumque bonam ætatis partem in scholis Græciæ atque in Rhetorica exegisset (quod ex commentariis in Demosthenem, qui ipsi tribuuntur, apparet) longe facilius fuisse Græce; qua in lingua exercitatus erat, quam Latine scribere, quem sermonem declinante jam ætate didicisse eum oportuit.* Verum undenam constat, Ulpianum in Syria lucem ad-

adſpexiſſe? Ipſe quidem de ſe teſtatur, Tyro ſeſe oriundum fuiſſe: at notum eſt, in Jure Romano in definienda alicujus origine non de loco nativitatis, ſed de illo, unde genus quis duxerit, cogitari: proindeque nihil vetat, quominus Ulpianus origine fuerit Tyrius, & vel patrem, vel avum, vel proavum, abavum alioſque majores habuerit Tyrios; ipſe tamen etiam in media Roma auras vitales haurire cœperit; atque ita Latina lingua ipſi, non ſero demum, ac poſt inpenſam Græcis litteris atque eloquentiæ magnam ætatis partem, addiſcenda; ſed omnino cum lacte materno hauſta, & vernacula fuerit. Nec, ſi ſeculi illius conſideretur genius, quæ nobis ex Ulpiani laboribus ſunt reliqua, ſive in Digeſtis, ſive etiam quæ a Gothis conſervata ſunt, barbariem aliquam vel peregrinitatem redolent: at e diverſo,

ſatis nitide, ornate, adde & perſpicue, ipſum ſcripſiſſe, evidentiſſime demonſtrant. Quod autem de commentariis in Demoſthenem adjungitur, hinc plane eſt alienum, cum jam dudum illa inter doctiores recepta ſit ſententia, non Domitio Ulpiano, ſed cuicumque tandem alii longe inferioris ætatis ea deberi.

Concidit itaque omnino illa de peregrinitate accuſatio, atque adeo & illa novitii advenæ cum vere nobili, patriæ ſuæ negotiis innutrito, atque in iis exercitato odioſa comparatio. Nihilo magis æquum ac verum, quod ſequitur de recentioribus Juriſperitis judicium, *fuiſſe ipſos promptiores ad ſcribendum vernacula ſua lingua*, *Græca*, *Syriaca*, *Africana*, *quam Latina*. Mirum, profecto, ita pronuntiari a Viro in omni antiquitate verſatiſſimo; & verendum, ne, quemadmodum in aſſignanda ipſis patria parum diſputavit

feli-

feliciter, pari modo & heic, re non admodum bene perpensa, sententiam protulerit. Quid? nosne, lingua Latina jam dudum mortua, nec satis nobis comperto, quid seculi illius palato arriserit; nosne illis, qui disertissimi, & facundissimi olim audivere, quorumque etiam, tamquam idoneorum Latinitatis auctorum, monumenta ab ipsis veteribus Latinitatis censoribus, Grammaticis, laudantur, hanc quæstionem movebimus? Cæteroquin ingenue fateor, antiquos recentioribus, non omnes quidem omnibus, multos tamen multis, palmam in sermonis puritate præripuisse. Ac, licet non sim ignarus, esse, qui solis ex Pandectis Latinam linguam pristinæ integritati restitui potuisse arbitrentur; illos tamen res suas sibi habere jubeo. Novi, non unum alterumque, at septem & triginta auctores symbolas ad hoc opus

contulisse, quorum novissimi a vetustissimis ampliori, quam quadringentorum annorum intercapedine fuerint disjuncti; quorumque adeo alii, quibus florente quammaxime Latini sermonis nitore nasci contigerit, emendatissime locuti reperiantur; alii, non patriæ vitio, sed temporum suorum abrepti consuetudine, a pristina recesserint elegantia. Quibus etiam de causis, uti Latinitatem ex Digestis non mediocriter adjuvari posse arbitror, ita absque Cicerone, Cæsare, Livio, Virgilio, Horatio, Ovidio, similibusque optimis aureisque scriptoribus eamdem integritati suæ restitui potuisse, id vero pernego. Horum absque nitidissimis atque auro pretiosioribus lucubrationibus verendum fuisset, ne etiamnum hodie Gothice atque Longobardice cum Bartolo Baldoque non tam loquuti essemus, quam barbaros, informes, quique delicatis auribus

hor-

horrorem incusſiſſent, ſonos edidiſſemus. Et certe Magno Budæo ipſiuſque ſectatoribus immortales debentur gratiæ, quod Juriſconſultos humanioribus litteris operam navare, ac Latina oratione animi cogitata efferre docuerint. Sed, ut in viam me recipiam, a qua me amor ille, quo erga Latinam linguam feror ſingularis, abduxerat; defectuſne hic nonnullorum noſtrorum Jurisconſultorum in Latinitate Tribonianum movere debuit, ut vetuſtiores illis præferret? Profecto, ſi ex vero; nec, ut Grammaticos, at ita, ut Juris ſtudioſos decet, rem hanc examinaverimus, nihil erit certius, nihil evidentius, nihil magis indubitatum, quam, primam ipſi ac potiſſimam rerum curam eſſe debuiſſe, an, videlicet, res, quas traderent, ei, quæ tunc obtinebat Juriſprudentiæ forent conſentaneæ: de verbis minus fuiſ-

ſe laborandum. Immo is, qui ab antiqua puritate magis aberat, ſtylus, tradendæ ſub Juſtiniano Juris arti eo ipſo fuit accommodatior. Quinetiam, ſi qua hac in parte fuiſſet culpa, illa temporibus, non hominibus, non Triboniano eſſet imputanda.

Quemadmodum autem de patria ac Latinitate Juriſconſultorum noſtrorum parum benigne, parumque juſte pronunciatum oſtendimus, ita nec verior juſtiorque illa, quæ priores excipit, &, ut vara vibiam, ſequitur, accuſatio; illos *ita hærere in exprimendo Latine id, quod volunt, ut dimidia pars ſupplenda ſit, & (ut vulgo dicitur) adjuvanda litera etiam divinando.* Non abnuerim, unum forte alterumve inveniri, qui non admodum exacte atque perſpicue mentis ſuæ intentionem expreſſerit: verum pauciſſima ejuſmodi reſponſa in Pandectis exſtant; & inter tot alia, ad octo novemve millia, ante-

quam vel viginti, de quibus liquido id affirmari posſit, collegeris, multum laboris ac circumſpectionis erit adhibendum. Alioquin, ſi illa ſemel aperiatur janua, ut ex eo, quod aliquid nobis intellectu atque explicatu difficile ſit, ejus generis dica protinus auctoribus ipſis ſcribatur, quis unus erit ex univerſa vetuſtate, vel Græcus, vel Latinus, in quo non innumera reperiantur, in quibus etiam eruditisſimis hominibus aqua hæreat, multaque conjectando divinandoque ſint ſupplenda; quique proinde eidem criminationi non pateat? Nobis hodie non admodum proclive eſt hac in parte de veteribus ita ſtatuere; deficiente præcipue non tantum contra ipſos æqualium aut paulo juniorum teſtimonio; ſed &, cum videamus nonnullos ipſorum etiam à facundia celebrari. Et, ſi dicendum ſit id, quod res eſt; cum plurima in

 Di-

Digeſtis etiam hodie illis, qui linguæ Latinæ uſu pollent, rerumque antiquarum, præ cæteris vero Juris notitiam ſibi acquiſivere, non uſque adeo impedita ac ſalebroſa, pleraque etiam facilia ſint, an non e contrario longe majori jure aſſerere liceret, ipſos illos Juriſconſultorum libros olim, cum adhuc eſſent integri, nec adhuc a librariis male habiti, cum lingua eadem etiamnum vigeret, reſque, de quibus agerent in judiciis quotidie agitarentur, tunc illos nulla ejuſmodi obſcuritatis aut difficultatis labe contaminatos fuiſſe. Sed audiamus, unde colligatur, ipſis non ita facile ac pronum fuiſſe, id quod cogitarent Latine enunciare. Probatur hoc adducto, ut admodum celebri, ita vexatiſſimo Cerbidii Scævolæ reſponſo; ubi ille de diverſis agit poſtumorum generibus; de quibus quæ proponitur diſputatio, ab hodiernis illa qui-
dem

dem judiciis in plerisque abhorret. olim vero scitu plane fuit necessaria, cum esset utilis ac in foro frequentata. Licet autem nulli negemus, esse illic quædam, quæ crucem figant interpretibus, partim ob ipsius materiæ subtilitatem, partim etiam forte ob lapsus librariorum, quid hoc ad Scævolam? quid ad Tribonianum? Eone illi statim erunt traducendi? Nec de ipso etiam Scævola verbum prorsus ullum additur; cui quoque non absque maxima absurditate vel peregrinitas, vel Latine loquendi imperitia objici poterat. Africanus pariter, qui in transcursu tangitur, auctor fuit gravis, qui multa paucis solitus fuerit proponere, atque adeo longe plura in recessu contineat, quam præfert adspectus. Sed nonne & illud cum innumeris, tam Jurisperitis, quam aliis egregiis scriptoribus commune habuit; quos si quis

ideo Latine ac expedite ſcribere non potuiſſe contenderit, quid aliud apud doctos, niſi rideri & explodi mereretur? Nihil quoque cauſæ eſt, ut nos hodie de Africani obſcuritate multum conqueramur, poſtquam inſigni ingenii & induſtriæ ſuæ ſpecimine quidquid Africani nobis ſupereſt accuratiſſime, doctiſſime ac uberrime illuſtravit ille omnium poſt inſtaurata Juris ſtudia Juriſperitorum abſque controverſia princeps Jacobus Cujacius. Africanum tandem excipit Tertullianus; ex cujus ſtylo, quem duritatis ac ruditatis incuſant Lactantius atque Hieronymus, conjecturam capi poſſe, indicatur de reliquis hiſce Juriſconſultis, quantopere in iis, quæ volunt, Latine explicandis hæreant. At quam gratis hoc aſſeratur, difficile non eſt apertiſſime demonſtrare. Certe in Digeſtis non, niſi ſo-

la quinque Tertylliani exſtant reſponſa; in quibus etiam ipſis nullum omnino peregrinitatis aut difficultatis ejuſmodi veſtigium apparet; omnia vero clara ſunt, plana atque perſpicua. Quinetiam alium fuiſſe Tertyllianum Juriſconſultum à Q. Septimio Florente Tertulliano veteris eccleſiæ Chriſtianæ doctore; quamvis & is Juris non mediocriter peritus fuerit, cum hac, tum aliis rationibus inducti viri doctiſſimi, autumant. In fumum abit itaque & hæc criminatio: quæ, utcumque etiam de illis, qui exempli cauſa adducuntur verisſima prorſus & liquidiſſima fuiſſet, quis tamen æquo toleraret animo, duorum triumve vitium nullo diſcrimine in omnes ſeptem & triginta Juriſperitos, totumque Digeſtorum volumen conferri? Et quid, ſi inverſus foret rerum ordo? Quid, ſi Tribonianus ex antiquis,

quis, quos tantopere in cœlum efferunt, posthabitis recentioribus, Pandectas confecisset? Quantum heic nobis tricarum, quantum salebrarum, quantum molestiarum ac negotii profligandum fuisset in verbis rebusque a moribus nostris tanto majori seculorum intercapedine distantibus? Quantum nobis? cum etiam in illis, qui Servium præcessere Juris auctoribus ordinem atque lucem desiderasse sese, ipse ostenderit Cicero? Quam prodigiosa heic ubique sese obtulisset nodorum & ænigmatum seges, quibus solvendis idoneus nemo unus adesset Oedipus? Quanto heic amplior Triboniani accusatoribus in ipsum detonandi patuisset area? Tum vero vel terræ cœlum, & cœlo mare miscuissent; tunc forsitan, quos nunc ultra modum inclementer insectantur, eosdem ipsos effusissimis votis exoptarent, utpote, qui lucem ve-

veteribus affunderent; & non minus fortasse quæ in priscis illis laudanda fuissent, dissimularentur, ac nunc de iis, quæ, quidquid etiam obloquatur livor, in posterioribus ubivis enitent egregia & divina prosus inventa, altum agitur silentium.

Hactenus, quam perperam ob peregrinitatem, minus exactam Latinitatem, ac in scribendo obscuritatem culpentur nostri in Digestis Jurisperiti, abunde demonstravimus. Nec majoris momenti sunt reliqua, ob quæ Tribonianum illis vetustos præponere debuisse, contenditur. Extollitur ergo, ut ante audivimus, horum dignitas, gravitas, majestas, quibus emicuere. Haud equidem sum nescius, summo semper in honore sub libera Republica fuisse Juris civilis cognitionem atque interpretationem, quodque eamdem, teste Tullio, in possessione sua retinuerint civitatis principes. Verum

rum ideone ars Juris vel tantillo fuit perfectior? Eone minus de plurimis controvertere, pluraque ignoravere, quæ ſubſequuta ætas feliciſſime reperit? Nec tamen eſt, quod hac in parte in poſterioribus deſideremus; cum ipſorum pleroſque, & quidem præcipuos, primariis ſub Imperatoribus functos fuiſſe honoribus, uberrime teſtentur hiſtoriæ. Habemus & heic Papinianos, Ulpianos, Julianos, Celſos, Neratios, Scævolas, Mæcianos, Marcellos, Paulos, alioſque; quorum nonnullos Præfectura Prætoriana, proxima Imperatoriæ dignitas, quoſdam Conſulatus provinciarumque administrationes nobilitarunt: alii a libellis, vel memoria, alii Cæſarum amici fuiſſe referuntur. Nec nobis etiam heic deſunt, de quibus inſignia prudentiæ, gravitatis, temperantiæ, innocentiæ proferri poſſent teſtimonia. At non in tranſcurſu, ſed ex profeſ-

fes-

fesso maximorum horum virorum laudes, quibus satis deprædicandis nulla quantumlibet copiosa sufficeret oratio, deberent celebrari.

Porro indignantur Triboniani accusatores, quod, cum hi recentiores in Jurisprudentiam irrepsissent, id inprimis egerint, ut veterum scripta morderent, atque notarent; quod *honoratos illos & eximios Jurisconsultos veteres tam ambitiose reprehendere & carpere conati sint, quemadmodum accidit nonnunquam, ut advenæ habitandi causa in civitatem recepti, civibus naturalibus molestiam exhibeant.* Injuriosa, mehercule, & bilis plena comparatio; quæque nihil minus, quam ullam veri speciem præferat. Ostendimus ante, quam sine causa peregrinitas Jurisconsultis nostris objiciatur; &, utcumque etiam ea dubio careret, ideone in quæstionibus Juris non licuit ab indigenis dissen-

tire, eoſque etiam reprehendere? Niſi forte ſolis civibus, neſcio, quo privilegio, ubique, amota erroris caligine, verum perſpicere contigerit. Ulterius quæro, quinam ex illis, quorum potiſſima in Pandectis ſuperſunt fragmenta, id ipſum tam ambitioſe egerint, ut priſcos illos, qui ſub libera Republica enituerant, morderent? Nullus ſane profertur; cum tamen in exprobrando ejuſmodi admiſſo nullo modo oportuiſſet vagari. Quin, etiamſi vel maxime huic incubuiſſent rei, ut, ſi quid vel à ratione, vel Juris dictamine deflectens apud priores legeretur, hoc indicarent, refellerent, ejuſque loco melius aliquid præſcriberent; quid, obſecro, in eo peccati fuiſſet? An non in re litteraria cuilibet hoc integrum? Ac ſi quis juſta quidem de cauſa id fecerit, quamvis faſtu, jactantia, verborum pompa, vel etiam acerbitate modeſtiæ exce-

dat

dat terminos, & hoc ipſo apud homines moderatos offenſionem forte incurrat; nihilominus vera erit, ac manebit ipſius ſententia. Ergo non tam, an, quam quo jure, quave injuria inſtituta fuiſſet hæc reprehenſio; hoc vero fuerat conſiderandum. Sane non ivero inficias, occurrere in Digeſtis, qui interdum ſubinique alios interpretentur, ac taxent; non tamen ibi tantopere antiqui, de quibus nunc agimus, quam plerumque ipſis ſcribentibus æquales, aut paulo priores; ii certe, qui ſub Cæſaribus vixere, carpuntur, & inprobantur. Ipſa etiam illa loca exiguo admodum ſunt numero, cum iis, ubi optimo jure veterum opiniones repudiantur, nequaquam comparando. Nec ipſi etiam illi priſci heröes ita ab omni parte beati fuere, ut ſuos non paterentur manes, ut quæſtionibus atque ambiguitatibus, de quibus in diverſa

abirent, ſeque refutarent invicem, carerent. Aliud aliquando Manilio Brutoque, aliud Scævolæ placuit. Immo ipſe Servius ex profeſſo ad Q. Mucium Notata elucubravit. Numquam etiam, non Juridici tantum, ſed nullius prorſus ſtudii ſacra aliter conſtabunt: quin, uti fuere ſemper diſſenſiones, ſectæ, objectiones, confutationes, ita, quamdiu hæc rerum duret natura, numquam prorſus deſinant; magno quidem ſocietatis humanæ incommodo & detrimento; attamen iis ſæpe hoc ineſt utile, quod ad ipſam veritatem non raro aditum patefaciant. Exemplo ſint vel ſolæ celebres illæ Sabinianorum ac Proculianorum ſub Imperatoribus ſectæ atque altercationes; quæ etiam in non paucis ejus, quod certum eſſet ac recipiendum, inveniendi occaſionem præbuere.

Plurima huc uſque habuimus, Auditores, in quibus æquitatem deſideravi-

ravimus ab insectatoribus Triboniani recentiorumque Jurisconsultorum. Sed omnem iniquitatem superant, nec tolerari, aut concoqui prorsus possunt ea, quibus huic invectivæ colophonem inponit Vir doctissimus. *Non pergam*, ait, *in excutiendis novissimis his Jurisconsultis Græcolatinis, producam modo testimonium Plinii Secundi, quod de aliquo inter eos celeberrimo Javoleno Prisco protulit. Nam libro sexto, Epistola quintadecima, cum rem parum honorificam de eo narrasset, addit, hominem turbati cerebri habitum esse.* Dein hæc Plinii verba subjicit. *Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam Jus civile publice respondet.* Quid audio? dubiæ sanitatis fuisse Javolenum Priscum? & quid inde? Idemne & de universis reliquis judicabimus? Est sane Plinius omni exceptione major testis: sed, an is Javolenum Pris-

cum, celebrem illum Jurisconsultum, qui in Digestis citatur, an vero alium, qui itidem Jurisperitus fuerit, intellexerit, non absque causa posset dubitari; uti etiam temporum ratio non sinit, ut is confundatur cum illo, quem Divo Pio a consiliis fuisse tradit Capitolinus. Certe, cum cogito, successorem Cælio Sabino, scholæ Cassianæ principi, datum hunc Javolenum, eumdem Africæ Syriæque præfuisse, eumdem a Salvio Juliano, prudentissimo ac primariæ dignitatis viro, ipsius etiam Edicti perptui ordinatore, titulo præceptoris honorari; illius aliquod factum, tamquam juris rationi conveniens, laudari; nec non ab ipso Juliano, hac auctoritate moto, idem, & factum esse, & aliis suasum; hæc, dico, cum accuratius mecum reputo, animi pendeo, huncne ipsum, an alium Plinius designaverit. Incubuisset quidem proba-

tio-

tionis onus accuſatori. Sed, ut faciles ſimus, quid, ſi vel hoc ipſum concedamus, quod volunt, eumdem fuiſſe? Quid, ſi forte declinante ætate mentem ipſi hebetatam dicamus? Eone minoris æſtimanda erunt, quæ antea præclare geſſit, oreque & calamo docuit? Denique quid hoc ad reliquos; quos quidem Græcolatinos per ludibrium video appellari; at quos tamen ingenii, ſapientiæ, prudentiæque laude paſſim celebrari comperimus? Ideone & de illis ejuſmodi aliquid ſuſpicabimur? Quænam illa foret adeo nova, adeo inaudita, adeo juri; quid dico, juri? adeo communi ſenſui contraria, & abſurda plane præſumptionis regula? Sed ita ſolitus fuit huc uſque procedere Vir, cætera egregius, at Juſtiniano Tribonianoque nimis adverſus & inimicus; ut quod in uno alterove vitii ſeſe obſervaſſe arbitraretur, id abſque ullo diſcrimine uni-

versis, qui ejusdem essent ordinis, impingeret.

Atque ita tandem omnia, quæ ille in Tribonianum evibrat, non tam argumenta, quam quidem convicia, quam longe arcessita, quam incerta, quam omni robore destituta atque inania sint, cuivis erit exploratissimum. Quæ ideo plenius atque accuratius enumeravimus, expendimus, labefecimus, evertimus, ut cunctis constaret, non illos solos à veritatis via longe deflectere, quorum mentibus prava illa hæret superstitio, ut universa Justiniani & Triboniani effata, tamquam divinitus edita, absque ullo examine, adorent, ac revereantur; verum, & illos è diverso sæpe, non gravissime solum, sed & perniciosissime, errare, qui tum demum egregium sese decus, amplissimaque ac opima spolia reportasse; tum demum inpense sese sapere imaginantur,

tur, ſi vel leviſſimam in Tribonianum invehendi occaſiunculam adepti fuerint; nimis frequenter temere atque inconſiderate. ſimul, ut illorum pro virili ſatisfaceremus deſideriis; qui, ſi talia à veritate abhorreant, nihil magis Juriſprudentiæ intereſſe, nihil magis publice utile ac neceſſarium eſſe exiſtimant, quam eadem ſolide, ac perſpicue dilui, & refutari.

At nunc, cauſa hinc inde exacte, cognita, quis tandem Veſtrum, Auditores Præſtantiſſimi, Tribonianum incuſet, eive juſte ſuccenſeri poſſe cenſeat, quod, miſſis obſoletis, quæque olim quidem fuerant in pretio, præſenti vero rerum diſciplinæ è diametro adverſabantur, illos potiſſimum in conficiendis Pandectis adhibuerit Juriſconſultos, quorum conſtans & valida in judiciis erat auctoritas. Et an non alioquin eadem ſimul opera oblique culpabitur, quod non priſti-

na ſecula, priſtinos mores, priſtinam Rempublicam, differentias inter cives ac peregrinos, patricios plebejoſque, priſtina comitia, auſpicia, cuncta denique gentilium ſacra reduxerit? Fecit ergo Juſtinianus, fecit Tribonianus, quod ſana dictavit ratio; &, cum tempora mutare prorſus non valerent, ad illa ſeſe, ſuumque Juris Corpus accommodarunt. Videant ergo iſti, qui cornicum oculos confixiſſe ſibi videntur, dum Tribonianum ita perſtringunt, quam præter omnem æquitatem cum eo, cui Imperatoris juſſu dirimendis forenſibus contentionibus inſerviturum volumen erat componendum, expoſtulent, quod non corpus antiquitatum, noſtræ, videlicet, curioſitati ſatisfacturum, condiderit. Videant, quam ipſi ſibi conſtent egregie, dum alibi ob formularum veterum & antiquitatum exſtantes alicubi reliquias
ei-

eidem inclementisſime inſultant. Ita immoderatum carpendi ſtudium viros etiam maximos tranſverſos poteſt agere, ipſi ut ſui obliviſcantur, taliaque efflagitent, quæ ſi vel haberent, illico etiam ſatis reperirent cauſæ, ob quam multo adhuc forte atrocius contra eos, quos ſibi odio proſequendos deſumpſere, cornua attollerent.

Nos vero, Auditores, quibus cordi eſt Romana Juriſprudentia, iis, quibus frui nobis licet, contenti ſimus Catonibus. Amplectamur Juſtiniani ac Triboniani egregie de ſua ætate, egregie de poſteris merendi ſtudium. Ne nimis rigidi & moroſi leviſſimarum etiam minutiarum ſimus exactores. Cogitemus, illorum beneficio innumera, eaque præſtantisſima, ipſorum etiam vetuſtiorum Juriſperitorum cogitata ad nos fuiſſe tranſmiſſa, quorum alioquin forte nec vola nec, veſtigium nobis reſtitiſſet. Gratulemur itaque

nobis, laudeſque ac grates dicamus Imperatori Juſtiniano, ipſiuſque Quæſtori Triboniano, quod æternitate dignisſimum Pandectarum volumen nobis compoſuerint. Nos illud, reliquaſque Juris partes diligentisſime nocturna diurnaque manu pervolutemus. Quo in præclarisſimo ſtudiorum genere ut in Inclyta hac Univerſitate eorum, qui aliis præeant, ſit copia, viſum eſt Serenisſimo Naſſaviæ Principi, Reipublicæ hujus domi militiæque Præfecto Hereditario, atque Illuſtribus Proceribus, unà cum aliis eruditisſimis Viris me quoque in inſigne hoc atque affluentisſimum liberalium ſcientiarum emporium arceſſere. Qua de cauſa, uti ſummopere exſulto, novoſque ac ingentes ad capeſſenda indies majora ſtimulos mihi adjectos eſſe ſentio; ita committere nec poſſum, nec debeo, quin & heic publice hanc animi mei

ſen-

ſententiam expromam. Hoc igitur beneficio devinctus, eo nomine Celſisſimo Principi, cujus ſingularis hac in parte erga me favor exſtitit; &, quoniam tanti, tam invicti Herois, ſimul & Patriæ Patris honorificentiſſima præſentia in ſplendidiſſimo hoc auditorio ad ſummum fulgoris apicem deſideratur, igitur abſenti; nec non Vobis, Generoſi atque Nobiliſſimi Magnates, pro tranſmiſſa ad me inſignis benevolentiæ aura, proque collato mihi honore, gratias ago, quas animo concipere valeo, ampliſſimas.

Vos etiam, cujuſcumque doctrinæ lumina, Celeberrimi Profeſſores, me in Clariſſimum Veſtrum collegium nunc recens cooptatum, lubenti, quæſo, & proclivi animo accipite. Mihi id viciſſim curæ erit, ut candide, abſque querelis, abſque mendacio vitam vobiſcum concordisſime tranſigam,

gam; mihique erga Vos omnes amicitiæ & officii conſtet ratio.

Vos tandem, patriæ, parentum & noſtra exſpectatio, voluptas & deliciæ, Florentisſimi Juvenes; inprimis, qui Almæ Juriſprudentiæ Voſmet devoviſtis, ita de me velim perſuaſum habeatis, Vobis, Veſtris ſtudiis, Veſtris commodis, veſtris deſideriis nihil mihi prius, nihil jucundius, nihil antiquius futurum: idque me omni ope, asſiduitate, induſtria, meditatione operam navaturum, ut ea vobis via præeam, qua recte & ſedulo calcata, patriæ aliquando cives utiles, rebus agendis idonei, juſtique & veri non ſolertes tantum Doctores, ſed & religioſi cuſtodes & obſervatores evadatis.

D I X I.